

MUHİBBÎ DÎVÂNÎ'NİN YENİ BİR NÜSHASI MÜNÂSEBETİ İLE

Öz: Muhibbî Dîvânî, Kanunî Sultan Süleyman'ın zaman zaman söylediği şiirlerin derhal dîvân hâline getirilmesi ile vücut bulmuştur. Padişahın söylediği şiirlerin, sıklıkla dîvân hâline getirilmesi sebebi ile Muhibbî Dîvânî nüshaları birbirlerinden farklılık gösterir. Biz bunlar üzerindeki çalışmamızda bütün nüshaları değerlendirdik. Ayrıca mecmua ve cönklerdeki şiirleri de çalışmamıza dâhil ettik. Muhibbî Dîvânî nihâyet 2016 yılında Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayımlandı. Bu yayından birkaç sene sonra İsrail Millî Kütüphanesinde, eserin yeni bir nüshasının bulunduğunu öğrendik ve bunu değerlendirdik. İsrail nüshasında 77 gazelde fazla beyitler çıktığı gibi, bir şiirin iki bendi de fazlalık olarak görüldü. Ayrıca biri mersiye murabba olmak üzere, sekiz gazel de bulundu. Bunun yanı sıra, farklı mecmualarda yer alan biri müstezad olmak üzere, dört gazele daha rastladık. Bunların hepsini topluca “Muhibbî Dîvânî'nin Yeni Bir Nüshası Münasebeti ile” adlı yazımızda yayınlıyoruz. Böylece çalışmamızı daha da ileri götürmüş olduk.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Kanunî Sultan Süleyman, Muhibbî Dîvânî.

On the Occasion of a New Copy of Muhibbi's Divan

Abstract: Muhibbi's *Divan* includes the poems uttered by Suleiman the Magnificent from time to time and immediately penned as a *divan* (collection of poems by one author). Since the sultan's poems were frequently collected and composed as a *divan*, its copies vary widely. We evaluated all of the copies in our study. In addition, we included his poems which were found in different poetry collections named as *conk* and *mecmua* (journal). Muhibbi's *Divan* was eventually published by the Turkish Manuscripts Foundation in 2006. A few years later after this edition, we were informed about a new copy of his *Divan* in the National Library of Israel and we analyzed it. In this copy, there are more couplets in 77 *ghazals* and two strophes of one poem are seen as extra. Also, eight new *ghazals* are found in total, one of which is an elegy in *murabba* form. Furthermore, we see four more *ghazals* and one of them is written in a *müstezad* form in different journals. We are publishing all of these new poems all together in this study. In this way, we have taken our previous study a step further.

Keywords: Classical Turkish Literature, Suleiman the Magnificent, Muhibbi's *Divan*.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
49. SAYI / VOLUME
2021-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Prof. Dr. Orhan YAVUZ

Selçuk Üni.
Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

orhanyavuz@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1218-4295

Gönderim Tarihi
Received
20.04.2021

Kabul Tarihi
Accepted
15.05.2021

Atf
Citation
YAVUZ, Orhan (2021), “Muhibbî
Divânî'nin Yeni Bir Nüshası
Münâsabeti ile”, *Türk Lük Bilimi
Araştırmaları*, (49) 151-167.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Türk şiirinde büyük bir yeri vardır. O her şeyden önce dîvân veya dîvânlar sahibidir. Gerçekten Türk edebiyatında, Osmanlı sahasındaki şairlere bakınca, Muhibbî, Muhib ve Muhib mahlasları ile şiirlerini yazan padişah, şairler içinde ön sıralarda yer alır. Gazellerinin ve manzumelerinin sayısı dört bin üç yüz civarında olan Muhibbî, bu yönüyle hükümdar şairler içinde, birinci olarak karşımıza çıkar. Onun dîvân veya dîvânlarına bakınca, İsrail nüshası da dâhil, yirmi civarında nüsha ile karşılaşırız. Bu da büyük padişahın şiirlerine çok ilgi duyduğunun ve şiirlerinin çok okunduğunun bir göstergesi olmalıdır. Hakikaten, onun şiirlerini devrin şairleri takip etmişler ve bu şiirlerin bazılarına nazire, tahmis başta olmak üzere başka nazım şekillerinde şiirler de yazmışlardır. Fakat bunda onun hükümdar olmasının da payı büyüktür. Şair padişah,

Yiter şi'rüme zînetdür ma'ânî
Ne hâcet ana tezhîb ile cedvel

dese de *Muhibbî Dîvânı*'nın hangi nüshası olursa olsun müzeyyen, süslü olarak karşımıza çıkar. Hatta her bir gazeli süslenip tezyin edilir. *Dîvân*'ın nüshaları da şiir sayısı bakımından birbirini tutmaz. Buna sultanın belirli zamanlarda söylediği şiirlerin hemen dîvân hâline getirilmesi yol açmıştır. Daha açık söylemek gerekirse, padişah şiir söylemiş, maiyetindekiler bunları hemen dîvân hâline getirmişlerdir. Tertip edilen dîvânların birbirlerini tutmamasının sebebi bu olmalıdır. Kısaca belirtmek gerekirse, yazıldıkça yazılan ve birbiri ardından uzayıp giden bu gazeller silsilesi bazen bir dîvân olarak tertiplenmiş, bazen olduğu yerde yazılmış, bazen bir mecmuada yer almıştır. Onun için *Muhibbî Dîvânı*'nın nüshaları çeşitlendikçe çeşitlenmiş ve bunlar birbirlerinden farklı şekillerde görünmüştür. Neticede bu dîvânlardan faydalanılarak yeni dîvânlar ortaya konmuştur. Bunların ele alınarak büyük bir titizlikle ve sabırla yazılması, süslenmesi yorucu olduğu gibi, Türk kültür ve şiirine de büyük bir hizmet olmuştur.

Dîvân nüshalarını gözden geçirirsek, Topkapı Sarayı Kütüphanesinde padişahın kendi el yazısı ile karşımıza çıkan nüsha, seçme şiirler ihtiva eder. Mevlânâ Müzesi Kütüphanesindeki nüsha da seçme şiirlere yer vermiştir. İstanbul Üniversitesi'nde bulunan (TY. No. 1976) derkenarlı nüsha, dîvânın sonuna kadar yazılmadığı intibahını verir. Bu nüshada, sayfa düzeninin korunması açısından gazeller genellikle beş beyit yazılmış ve şiirlere bir ölçü konulmaya çalışılmıştır. Millî Kütüphanedeki nüsha da bunun aynısıdır. Tabii bu da bir keyflikten doğmuştur ve bir eksiklik. İstanbul Arkeoloji Müzesindeki nüsha ise harekeli ve müzeyyendir. Nuruosmaniye nüshası, alfabetik yönden gazellerin dizilişini gözden geçirdiğimizde, hacim itibariyle diğerlerinden farklı bir görünümde üç dîvânmiş gibi karşımıza çıkar. Bütün bunlar göz önüne alınca, bu nüshaların her birinin

kendisine göre bir özelliği vardır ve muhtevaları da birbirini tutmamaktadır. Biz bütün bunları gözden geçirerek, *Muhibbî Dîvânı*'nı iki cilt hâlinde Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının himmetleriyle 2016 yılında yayımladık (Yavuz-Yavuz, 2016). Ancak Kanuni Sultan Süleyman Han'ın *Dîvân*'ının başka yerlerde de bulunacağını hiç aklımızdan çıkarmadık. Bunun yanında, mecmuaların içinde başka şiirlerin yer alacağını da düşündük. *Dîvân*'ı neşrettiğimiz zamandan beri, bu merak ve gözlemler içinde idik. Bu düşüncemizde yanılmadığımızı gördük. Bu sahada çalışan değerli ilim adamlarımız *Muhibbî Dîvânı*'nın yeni bir nüshasının İsrail Kütüphanelerinde bulunduğu haberini verince, bu eseri de ele alıp değerlendirme yoluna gittik.

İki yüz doksan bir varak olan, edindiğimiz intibalara göre Şehzâde Mehmed'in ölümünden birkaç sene sonra tertip edilen ve 1155 şiir bulunan bu nüshada 950 gazel yer almaktadır. İsrail nüshası, diğer bütün Muhibbî dîvânları gibi müzeyyen bir cilt olarak görülürse de ayrı bir sadelikte karşımıza çıkar. *Dîvân*'ı tertip eden kişi eserin başında *Münâcât-ı Kâdiyü'l-Hâcât* başlığı altında, yayımladığımız dîvânda da yer alan, Allâhu taâlâ için,

Zikr-i Bismillâhirrahmânirrahîm

Âşikâr u gizlüye sensin Alîm

Kelâm-ı Hakk'a her kim ki gönülden olmaya mâ'il

Olur her itdüğü ebter ü her ne eylese bâtil

Dest-i kudretle yok iken âlemi var eyledün

Kimini Müslim kılup kimini küffâr eyledün

beyitleri ile başlayan üç gazel yazdıktan sonra (1b-2a), naat kısmına geçmiştir. Neşrettiğimiz *Dîvân*'da yer alan bu naatlar da;

Çün ezel ressâm-ı kudret yazdı hüsnün ber-kemâl

Nakş-ı sun'ıdır irişmez ana hiç fehm ü hayâl

Tanrı'nun hâs kulısın bir adun oldı Mahmûd

Sende cem' oldı sehâ vü kerem ihsân-ıla cûd

Âh kim vardur benüm başumda bin dürlü hevâ

Ger inâyet itmesen ömrüm olur cümle hebâ

beyitleri ile başlayan üç gazeldir.

Nüshanın 5a varağına kadar yer alan kısmında tezyinat, süslemeler vardır. Lakin 3b ve 4a sayfaları sadece süslemeye ayrılmış ve boş bırakılmıştır. Bu süsleme dikkat çekicidir. Bu kısımdaki son naat (4b-5a) ise tezyinat bakımından eşsiz görünür.

İki bölümden meydana gelen *Muhibbî Dîvânı*'nın 281a varacağına kadar olan kısmında Türkçe, daha sonraki kısımda Farsça şiirler yer almaktadır. Bu nüshanın tamamı 291 varak tutmaktadır. *Dîvân*'ı tertip eden kişi, genellikle gazellerin başına başlıklar yazmış, ayrıca kimi gazellerin bazı beyitlerini yazdıktan sonra iki mısraı yanlamasına vermiştir. Bu durum gazellerin içinde de görülür ve *Dîvân*'ın 57a sayfasından başlayarak yer yer 59b, 95a-98a, 99b, 101ab, 103b, 108ab, 109b-110a, 118a, 119b, 124a-125b, 130a-131b, 135a-136a, 144b-148ab, 151ab, 158ab, 203b, 205b, 209a-210b, 212ab, 231b, 232a, 234a, 244a, 277ab, 278b-279b, 285a varak ve sahifelerinde kendini gösterir. Gazellere konan başlıklarda da yer yer süslemeler ve padişaha dualar vardır.

Muhibbî Dîvânı 2016 yılında, iki cilt hâlinde Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayımlandı. Eserle ilgili bütün nüshaları gözden geçirip karşılaştırdık; hatta cönklerden mecmualara kadar çeşitli kaynakları tarayarak *Muhibbî*'nin bütün şiirlerini vermeye gayret ettik, çalışmamızı titizlikle yürüttük ve her türlü tenkide açık olduğumuzu bildirdik. Ancak eserin neşrinden birkaç sene sonra *Dîvân*'ın İsrail nüshası ile karşılaştık. Yeni ortaya çıkan bir nüsha olması dolayısıyla, elbette farklılıklar olacaktır. Çalışmamızla karşılaştırdırca dört müfredle, 77 gazelde farklı beyitler gördük. Bunları yayınladığımız *Dîvân*'daki şiir numaralarına göre tespit ederek, kaçınıcı gazelin kaçınıcı beyitleri olduklarını yazdık ve müfredleri de ekledik. Ayrıca 3542'nci şiirin iki bendinin noksanlığına şahit olduk. Bunların kaçınıcı bent ve beyit olduklarını göstererek, nereye eklenmeleri gerektiğini, gazel ve beyit numaralarını vererek işaret ettik. Ayrıca şairin çok sevdiği şehzâdesi Mehmed için yazdığı mersiyesi ile sekiz de gazelini, bizim yayınladığımız *Dîvân*'da bulunmayan şiirler olarak tespit ettik. Bunları çeşitli mecmualardan elde ettiğimiz dört gazel ve iki müfred ile birlikte yayına hazırladık.

Sonuç olarak, gazelleri tamamlayan yetmiş yedi beyit, altı müfred ve iki bend, bir mersiye ile on iki gazeli ilim âlemine sunduk. Ancak *Muhibbî Dîvânı* bu şiirlerin ilavesi ile de tamamlanmış denemez. Çünkü *Dîvân*'ın başka nüshaları ile karşılaşılabileceği gibi, mecmua ve cönklerde veya başka yerlerde bizim ulaşamadığımız manzumelere de rastlamak mümkün olabilir. Şimdilik bunları toplayıp ilim âlemine sunmakla çalışmamızı biraz daha ileri götürmüş olduk. Burada dikkat çeken bir husus, İsrail nüshasından aldığımız mersiye murabba ile Süleymaniye Kütüphanesi Koleksiyonu 171 numaralı Mecmua'dan aldığımız müstezad semâi gazelin farklı şiirler olmasıdır. Murabba mersiye;

Şehzâdeler güzîdesi sultân Mehemmedüm

mısraı dışında, işitilmeyen ele geçmemiş bir şiirdir. Kanuni bu şiiri ile, bir mersiye şairi olarak karşımıza çıkar. Sultanın oğlu Mehmed'in

ölümü üzerine yazılan, 10 Ocak 2021 tarihli *Türkiye* gazetesinde yayımlanan bu şiir, herhalde kültür tarihimizde bir ilktir (Yavuz, 2021). Osmanlı kültür ailesinde Cem Sultan'ın oğlu Oğuzhan için yazdığı mersiye, şehzade Cem'in ağzından oğluna söylenmiştir. Bunun son örneği Sultan Abdülaziz Han'ın şehid edilmesi üzerine 1308/1890 yılında *Muhibbî Dîvânı*'nı eski harflerle ilk defa yayımlayan Âdile Sultan tarafından yazılan mersiye'yi de göz önüne alırsak, Osmanlı padişah, şehzâde ve hanım sultanların da ağlayan şiirler yazdıklarını görmekteyiz. Buna kültür tarihimizde ilk defa Orhun Abidelerinde Bilge Kağan'ın, kardeşi Kültigin'e söylediği yaşlı yazılarında rastlıyoruz. İşte bu mersiye, bize Kanuni'nin yalnız neşeli şiirler, naatlar, tevhidler, kahramanlık ve aşk şiirleri ile şarkılar yazmadığını, bütün bunların yanında onun bir mersiye şairi olduğunu da göstermektedir.

Mütezad şiire gelince, büyük padişahın bu tarzda da kendini gösterdiğini, hüner ve sanatının bu yönü ile de çeşitlendiğini belirtmemiz gerekir. Osmanlı sultanlarının divânlarına baktığımız zaman, bildiğimiz kadarı ile hânedan şairleri arasında Muhibbî'nin bu şiiri ile mütezad bakımından bir ilk olduğu ve bir yıldız gibi parladığı görülür. Bütün bunları göz önüne alırsak, Kanunî Sultan Süleyman Han'ın edebiyat dünyasındaki büyüklüğü hemen ortaya çıkar. Biz ilim âlemine sunduğumuz bu şiirlerle, *Dîvân*'ı daha da zenginleştirirken, Muhibbî'nin şahsında bütün Osmanlı sultanlarını hayırla yâd eder ve hepsine Allahu taâlâdan rahmet dileriz.

KAYNAKLAR

- ADİBEŞ, Ahsen (2018), *Süleymaniye Kütüphanesi Mevlevîhânesi Koleksiyonu 171 Numaralı Mecmua (116-232). İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- BAYDAR, Songül (2017), "Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevîhânesi Koleksiyonu 26 Numaralı Cönk (137-286), İnceleme-Karşılaştırmalı Metin", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- BAYRAM, Ömer (2005), *Azerbaycan Sahası Tezkireleri ve Seyyid Azim Şirvanî'nin Tezkiresi*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dîvân-ı Muhibbî* (1552), İsrail Millî Kütüphanesi, Nu. Ms.Yah.Ar.1065.
- Mecmua* (yz), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Nu. 74.
- Mecmua-i Eş'âr* (yz), Millî Kütüphane, Nu. 06 HF3769.
- YAVUZ, Kemal - YAVUZ, Orhan (2016), *Muhibbî Dîvânı (2 Cilt)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul.
- YAVUZ, Kemal (2021), "Yılın Raporu ve Muhibbî'nin Bir Şiiri", *Türkiye Gazetesi*, 10.01.2021.

A. Mecmualardaki Şiirler

1) Süleymaniye Kütüphanesi Mevlevîhânesi Koleksiyonu 171 Numaralı Mecmua (Adibeş 2018).

MÜSTEZÂD SEMÂÎ

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -
 . - - - / . - - -
 Senün işkuñ ile her şeb figân eyler dil ü cānum
 İnan vallāhi sultānum
 Firākuñdan kerem kıl kalmadı bir yerde mihmānum
 Efendüm Yūsuf-ı şānīm
 Revā mı nār-ı hicrān ile olsun murğ-ı dil ğamnāk
 Kerem kıl aşlı nesli pāk
 Müdāmā hāne-i dilde mükedder derde dermānum
 Yetiş hāzıķ-ı Loķmānum
 Firāķ-ı ḥasretüñden yandı bağrum iy melek-zāde
 Düşürdüñ āh u feryāda
 Der-i bülbül gibi her demde var bu nāle efğānum
 Cemāl-i verd-i ḥandānum
 Gül-i ruḥsāruña arttı figānum dil çü bakdukça
 Vücūdum nāra yakdukça
 Göñül şehrinde şimdi pek ziyāde oldı hicrānum
 Senünçün dīde-giryānum
 Muḥibbī derd ile her dem sūzān içre dolansun mı
 Bu dil baķrı bulansun mı
 Temāşā eyle iy meh-rū ki ben bir cismi biryānum
 Mürüvvet eyle cānānum

2) Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevîhânesi Koleksiyonu 26 Numaralı Cönk (Baydar 2017)

SULTÂN SÜLEYMÂN KÂNÛNÎ MÎ-GÛYED

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 Ol bizüz kim yitmiş iki milletüñ iḥrācıyuz
 Nün sırrın fehm iden kāf ile nūndan nācıyuz
 Külle yevmin hüve fî-şe'n āyetinden anladuk
 Sī vü dü deryā-yı zātuñ bist ü heşt emvācıyuz
 Postumuz Seyyid Nesīmī teg yüzerlerse eger
 Biz daķı dārü'l ene'l-Ḥaķķ'uñ bugün Ḥallācıyuz
 Nūr-ı zātı vech-i pākde göreliden ādemüñ
 Ka'be-i ulyāya irdük her nefesde ḥacıyuz
 İy Muḥibbī pādişāh-ı 'ālemüm gerçi bugün
 İşiginde fażl-ı Ḥaķķ'uñ bende-i muḥtācıyuz

3) *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi 74 Numaralı Mecmua (Mecmua yz).*

GAZEL

. . . - - / . . . - - / . . . - - / . . . -

Âh kim ara yire düşdi yine kâr-ı firâk
Key katı müşkil olurmuş didiler nâr-ı firâk

Yine cân bülbülü ger görmez-ise gül yüzini
Ne cezâlar ide benüm cânuma kâr-ı firâk

Dôstlar küh-ı belâ içre gider dil gam-ıla
Gireli[den] ara yire gül-i gülzâr-ı firâk

Nice bir aka yaşum Dicle vü Ceyhün'a dönüp
Dilerem görmeyevüz bir dağı iy yâr firâk

Nâr-ı hicrân elemin her kişi bilmez nicedür
İy Muhibbî eridür âhen-ise nâr-ı firâk

4) *Millî Kütüphane, 06 HF3769 numaralı mecmua (Mecmua-i Eş'âr yz).*

GAZEL

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

Belâyı bende-i zülf ü zenaḥdân olmayan bilmez
Benüm ḥâlüm esîr-i bend ü zindân olmayan bilmez

Mey-i ḥamrâ yine kendü kanımı içdügüm cânâ
Derünü lâle gibi toptolu kan olmayan bilmez

Göñül maḥzûn u baḥtum nâ-müsâ'id ḥayretüm cânâ
Muḥaşşal ḥaṭṭuñ esrârıyla ḥayrân olmayan bilmez

Didüm tîg-ı müjeñ kan itmege bādî nedür didi
Bu râzı milket-i 'ışk içre sultân olmayan bilmez

Muhibbî'nüñ ta'accüb eylemen âh u fiğânından
Anuñ ḥâlini bülbül gibi nâlân olmayan bilmez

5) *Seyyid Azîm Şîrvânî Tezkiresi (Bayram 2005)*

MÜFRED

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Ḳadd-i yâra kimisi ar'ar dimiş kimi elîf
Cümlenüñ maḥşûdı bir ammâ rivâyet muḥtelif

MÜFRED

. . . - - / . . . - - / . . . - - / . . . -

Mey-i maḥbûb iledür zevkı behiştüñ hemân
Ḥaber aldük o ṭarafdan bize Âdem geldi

B. İsrail Nüshasındaki Şiirler

1) İsrail nüshasında olup yayında olmayan manzumeler
(Dîvân-ı Muhibbî 1552)

GAZEL

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 51b Ezelden nüş olan cānā senüñ ‘ışkuñ şarābıdır
Anuñçün bezm-i ğam içre yanan bagrum kebābıdır
Belā kühsārı başumdur iki ‘aynum anuñ ‘aynı
Ġamām eksük degül anda meger āhum seġābıdır
Yaşum tārını al itdüm kemāna döneli ħaddüm
Belā bezminde nālišler iden bagrum kebābıdır
Selāmet gözleyen zāhid melāmet isteyen ‘aşıħ
Anuñçün nāmı ‘uşşākuñ cihān içre ħarābıdır
Temevvüc eylese tañ mı Muhibbî eşk deryāsı
Anı cüş itdüren her dem bu göñlüm ıztırābıdır

GAZEL

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 56a Ķad-i dildārı kim görse ne hoş serv-i revān dirler
Gözüm yaşını yanında görüp cüy-ı revān dirler
Devādur derdüme la‘lūñ didüm iy lebleri ‘İsā
Gelüp didi ki iy miskīn buña vehm ü gümān dirler
Su’āl itdüm eṭibbādan nedür bu derdüme dermān
Cevābında çeküp cevrin ölince baña yan dirler
Benüm bu sīnede dāğum görüp ta’n itme iy zāhid
Bunı fehm eylemezsin sen buña dāğ-ı nihān dirler
Okunmaz kışsa-i Mecnūn añılmaz Vāmıħ u Ferhād
İşidenler benüm kışsam ‘acāyib dāsītān dirler
Benüm feryād u āhumdan uyumaz murğ-ıla mähī
İrişmez gūşuña cānā buña şāhum cihān dirler
Muhibbî derd-i hicrūñle ölümlü ħasta olmışdur
Saña ‘ömr-i dırāz olsun yoluñda virdi cān dirler

GAZEL

- - . - / - - . - / - - . - / - - . -

- 68a Başum belā kühsārıdır āhum ola seġāblar
Vire cihānı ħarħaya ‘aynumdan akan āblar

Sanur peleng-i bîşedür gören beni bu dâğ-ıla
 Yâhûd üşüp yirler etin sanur gören gurâblar
 Bu eşk-i çeşmüm kaçresidür siz anı sanmañ nücüm
 Kim sînem üzre penbe-i dâğum-durur mehtâblar
 Çün şevkden âşüfte cânlar kıla dönmişler sanur
 Bu görinen mûlar degüldür zülf-i ‘anber-tâblar
 Yazmañ Muhibbî derdini tahtîre gelmekdür mecâl
 Ol niçe faşl u bâbdur mümkün degül hisâblar

GAZEL

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 159a Görüp zülfine dolaşdı ebed geçmez hevâsından
 Cihânda var mı kurtılmış ola gönül belâsından
 Ezel bezminde bir cür‘a lebinden çünki nüş itdüm
 Oluram haşre dek ser-mest anuñ zevk u şafâsından
 Muhabbet milkine şâhum ‘alemdür dūd-ı dil elde
 Dögülse sîne-i taqlum dola ‘âlem şadâsından
 Ne tañ ger tekye-i ‘ışkuñ çerâğın rüşen eylersem
 Oğul idüp beni Mecnûn geçürmişdür yakasından
 Gözüm yaşını kaç‘ itmek dilerseñ hâk-i pâyüñ ko
 İki gözüm için yegdür cihânuñ tütüyâsından
 Bu dünyâ âşiyânında saña beg dirse aldanma
 Senüñ teg niçe ol yavru uçurmuşdur yuvasından
 Muhibbî her ki ‘âşıkdur devâ ister mi hîç derde
 Anuñçün küllî ben geçdüm eñbânüñ devâsından

GAZEL

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- 191b Yaş dök iy çeşmüm dem-â-dem bu dil-i miñnetkeşe
 Yoħsa yanar sînemüñ içinde âh-ı âteşe
 La‘line el sunma eyle çeşm-i mestinden hâzer
 Hañçeri elde iken ulaşma gel bir serhoşa
 Dâğlarla deşt-i ğamda sînemi her kim göre
 Beñzedür şahrâ yüzinde zâğlar üşmiş leşe
 İsteme vaşlın naşîbüñ çün senüñ hicrân-ımış
 Çâre ne her ne ki yazıldı gelür âhîr başa
 İy Muhibbî âh kılsam eşk-i çeşmüm mevc urur
 Korkaram kim kaynayup deryâlayın bir gün taşu

GAZEL

. - - - / . - - - / . - -

- 246b Ezelden çün maḥabbet cāna düşdi
Anuñçün dil be-küllī yana düşdi

Bu dil murğına cānā zülf ü ḥālūñ
Biri dām u birisi dāne düşdi

Mu‘aṭṭar oldı bu dehrūñ dimāğı
Meger zülfeynūñ üzre şāne düşdi

Şehā mey yirine mestāne çeşmūñ
İçüp nā-ḥaḫ bu kanum kana düşdi

İşitdüm vaşlı gencidür ḥarāba
Bulam diyü bu dil vīrāna düşdi

Muḥibbī başdan aşdı eşk-i çeşmüm
Yine dil zevraḫı ‘ummāna düşdi

GAZEL

. . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 246b Bilmedüm çarḫ-ı felek n’eyledi ne āl itdi
Elif iken bu benüm ḳāmetümi dāl itdi

Ḳāmetüm kim göre sanur anı zer ḫalkasıdur
Ġam ayaglara salup pāyına ḫalḫāl itdi

Sīne bāğı yine zeyn oldı ğazal güller ile
Ser-te-ser kanlu yaşum çevremi hep al itdi

Ayağı tozın alup cāna berāber sataruz
Ḥ‘āce-i ‘ıṣḫ gör āḫir bizi dellāl itdi

‘Ār u nāmūs-ıla başdan başa yanup yakılup
Püte-i ğamda Muḥibbī’yi felek ḳāl itdi

GAZEL

. - - - / . - - - / . - -

- 248b Yoluñda ḫāşıl itdi rüy-ı zerdı
Anuñçündür ki var bagrında derdi
Şarāb-ı ‘ıṣḫ içüp her dem yirem ğam
Ġamuñdan özge dil hergiz neḫordi
Şeb-i hicrūñde başdan başa derdüm
Niçeye dek çekeyüm ben bu derdi
Beni ugratmadı kimse belāya
Tu kerdı vü tu kerdı vü tu kerdı

Sakın kalma Muhibbî cān u başa
Bugün çün 'ışka basduñ pāy-ı merdî

MURABBA

- - . / - . - . / . - - . / - . - -

- 260a İy Ka'be-i beķāya giden mīr-i erşedüm
İy salţanat sipihrine mehtāb-ı es'adum
İy taĥtgāh-ı ĥulde emīr-i muĥalledüm
Şehzādeler güzīdesi Sulţān Meĥammedüm
- Begler görüñ ki n'itdi baña ĥāli'-i siyāh
Ebr-i sefid içinde nihān oldu mihr ü māh
Cān gülşeninde ĥonca iken ĥāke düşdi āh
Şehzādeler güzīdesi Sulţān Meĥammedüm
- Cān u gönül vişāliyle şādkām-ıdı
Tursa otursa serv gibi ĥoş-ĥırām idi
Gelse maķāla bülbül-i şīrīn-keĥām idi
Şehzādeler güzīdesi Sulţān Meĥammedüm
- Nāgāh çekdi perdeye rüy-ı vişālini
Sem'a irişmez eyledi şīrīn maķālini
Eglence kodı dünyede cānā ĥayālini
Şehzādeler güzīdesi Sulţān Meĥammedüm
- Gülberg-i būsītān-ı zemīn ü zamān iken
Gün gibi nūr-ı dīde-i cān u cihān iken
Terk itdi tāc u taĥtı henüz nev-civān iken
Şehzādeler güzīdesi Sulţān Meĥammedüm
- Nice yanup yakılmayalar māder ü peder
Olmışdı ĥüsn-i ĥulķ-ıla cān gibi mu'teber
Didi Muĥibbî rıĥleti tārīĥin āh ider
Şehzādeler güzīdesi Sulţān Meĥammedüm

MÜFRED

. - - - / . - - - / . - - -

- 272a Emer ĥusrev şeker Şīrīn lebinden
Dil ü cāndan cüdā bī-çāre Ferĥād

MÜFRED

- - . / . - - . / . - - . / . - - -

- 272b Kim merd-ise alur sözümü ol ĥāķīķate
Gerçi ki şol ekşerī[si] şimdi mecāzadur

MÜFRED

. - - - / . - - . / . - - . / . - - -

- 276a Nigārā eglenürsin sen benüm yok zerre eglencem
Bu rüşendür ki gülşende güle her hār eglence

MÜFRED

- - . / - . - . / . - - . / - . - -

- 278a Cān menzil aldı ok gibi iy dōst hevāñ-ıla
Virmiş Hudā ezel kuvvet-i saht ‘ışk yayına

2) İsrail nüshasında olup yayında olmayan beyitler (Dîvân-ı Muhibbî 1552)¹

23b	Görmedüm bir saña beñzer mäh-rū
‘Ālemi kıldum ser-ā-ser cümle geşt	302/4
	İy sitem-hū atuban seng-i cefā
Eyledüñ bu şîşe-i gönîlüm şikest	302/6
25a	Gül yüzünden gülşen içre berg-i gül olmuş hacil
Serve kim diyebilür kıddüñe beñzer servest	235/4
	İy gönül murğı ko feryādı halāşa çäre yok
Çeşmi şayyādı kılupdur zülfinüñ agında set	235/5
30a	Hurüc itmek diler Ye’cüc nef süñ
Eger tevḥîdi sedd it tā ola red	406/3
32a	Ger cem’ iderler haşre degin derd ü belāyı
Kim dir ki olur bu dil gamnāke berāber	1125/5
	Bir görme raḳîb-ile beni rāzıyam öldür
Bülbül hiç olur mı zāğ-ı nā-pāke berāber	1125/6
32a	Hicrān şebinde çokları gördüm helāk olup
İstemedüm ki diye baña vaşl-ı yār olur	127/3
39b	Bir gül ‘izār şevḳına dil murğzārını
Tā şubḥ olunca subḥa degin aglayan bilür	111/3
	Bir serv-ḳad ayagina yaşum revānını
Ger sorar-ısañ cūlara sor çağlayan bilür	111/4
	Bu sözlerüm ki her biri bir gevher olduğın
Dakar güşına kıymetini añlayan bilür	111/8

¹ Soldaki varak numaraları, Dîvân’ın İsrail nüshasındaki varak numaralarıdır. Beyitlerin sağında yer alan numara ise, bizim daha önce yayımladığımız Muhibbî Dîvânı’ndaki şiir numaralarıdır. Bu kısımda verilen beyitler, bu şiirlerin ilgili beyitleri yerine geçmelidir.

- 40b Elin karsar çenār serv rakşa girmiş
Bile gönülünce olmuş yāsemendür 112/2
- Elinde şāgarı nūş itdi lāle
Anuñçün mest ü çāk-i pīrehendür 112/4
- Biline bağlayup tīgını sūsen
O meclis içre derbānlık idendür 112/6
- Ötüp kumrı cigerden çağurup dōst
Görinen tavķı anuñ āhdandur 112/8
- Giceler şubħa dek derdiyle bülbül
İñiler nāle eyler nāy-zendür 112/9
- 45b Āteş-i ‘ışkuñ niçe yakdı bu gönüm kişverin
‘İbret alup ehl-i derd olanlar itsün nārı seyr 1054/4
- 45b Dār-ı dünyāya nazar kıl iki gözlü köpridür
Ugrayup bay u faķır mīr ü gedā āħir geçer 1055/5
- 46a Benümçün dōstum düşmen dir-imiş terk-i cān itmez
Yoluñda öldüğüm vallāh güzāf eyler güzāf eyler 1047/5
- 47a Ol perīnūñ görinen zūlfeyni mi ya dūd-ı āh
Bir nazarda ġāyib olur yoħsa anlar per midür 1049/4
- 49a ‘Işķ dergāhında geh dervīş olanlar şāh olur
Ġāh olur kul olmak ister kendü kendin şāh satar 1041/5
- Gevher-i şab‘um-durur ħarc itdüğüm şām u seħer
Ĥavf kılmaz anuñ-içün ři‘r-i bī-pervā satar 1041/8
- 49b Kim leb-i řīrīne cān virse olur ol kūhken
Leylī zūlfine gönül bend eyleyen dīvānedür 1059/4
- Zāhidā sen künc-i mescidde selāmet ol yūri
Ben melāmet ehliyem mesken baña meyħānedür 1059/6
- 65a Gönül çün ugraduñ derbend-i ‘ışķa
Virürsin cān u ser çün bācumuzdur 1113/4
- Beni redd itdi Ka‘be kapusından
Dimedi bunca yıllık ħācumuzdur 1113/5
- 81a Bir ‘ārızı gül şevķına dil murġzārını
Tā şubħ olunca ġonca-şıfat aglayan bilür 1111/3

	Bir serv-kađ pāyına bu yaşum revānını Ger sorar-ısañ cūlara sor çağlayan bilür	1111/4
	Bu sözlerüm ki her biri bir gevher oldugın Dakar gūřına kıymetini añlayan bilür	1111/8
100a	Derd-i dilden dün şabıbe řālümü ‘arz eyledüm Baña bu derdüñ didi kim dir cevābı var-ımış	1401/3
114a	Per açarsa gözine kāfirüñ ‘anķā görine Heybet ‘arz itse ne tañdur dil-i düřmāna řadaķ	1648/5
116a	Lebleri üzre şaşı gelse ta‘accüb itme kim Kanda kim şekker ola dinür mi hıç karınca yok	1589/3
116b	‘ıřķ vādīsine düřen zār u sergerdān olur Dakar āhir boynuma zencır Mecnūnvār ‘ıřķ	1654/4
123b	Hezārān cān kılam ol hıcre ķurbān Soñucu vařla ire ol cūdānuñ	1861/5
127a	řeb-i zülfinde řem‘-i hūsne karřu Olup pervāne yana yana girdüñ	1877/3
133a	Virse zıyā bu ‘āleme ruşsarı tañ degül Kim dir ki anuñ gün yüzi alnı ķamer degül	2019/5
150a	Bülbülüñ günü nāle ile geđer Güle hemdür řār u řes n’idelüm	2376/3
156a	Ya bulam sen cevheri yāhū virem cān u seri Sū-be-sū řarřı gezüp senüñ řalebkāruñ olam	2342/5
156b	ķıymet-i derdi bilen itmeye dermānı şaleb Çok devāyı n’iderem derd-ile çün yāruñ olam	2342/8
159a	Haķķā budur ki dimezdüm agzuña belı şekker lebünle itmeye idüñ kelāmı sen	2712/4
	Kalur mı göñül murğına hergiz řalāřa yol Döküp řālünü zülfünü itdükte dāmı sen	2712/5
160b	Cān virüp büseñe iy dōst nedür çāre didüm Gül gibi güldi didi tut yüri her řār etegin	2705/2
166b	Göreyim ben seni āhir girībān çāk tā-dāmen Baña māni‘ olur vuřlat deminde pırehensin sen	2658/5
171b	Sanmañuz bād-ı řabādan dökilür gülşende gül Bülbülüñ āhi-durur seyle virür gül evrāķın	2506/3

175b	Görmeyem küyuñ içre ağıyarı Dilegüm bu ki nâ-bedîd olsun	2717/5
181b	Eşk-i çeşmümden-durur şahrâda yir yir lâleler Düd-ı âhumdan felekler nicesi boyanmasun	2648/5
185b	Dağı başumda yok ‘aqlum perî-ruhsâr-ı mış bildüm Gözümüñ çeşmesârında çü kıldum ol nigâhı ben	2713/3
188a	Bir nazâr gördi yüzüñ oldı hemân mâh hilâl Gören âşüfte olur kim ne ‘aceb rûdur bu	2773/4
188b	Hüsine hayrân olupdur ins ü cân hür u melek Çün haķıķatdür sözüm hâcet degüldür güft ü gü	2775/2
191a	Gözi mestânlik mi yoğsa nergis Dilâ fülful mi yegdür yoğsa hâle	2864/2
192b	Bildi ki vefâ bulmayısar devr-i zamânda Geydi siyehi bakmadı hiç aga benefşe	3149/7
194a	Yüzi şâhindür ko öğrensün gönüller almasın Dir uçurma kapa dursun gönül ol şahbâzuma	3099/4
200a	Dâğ üzre yakam bir dâğ sînemde vü bagrumda Hâlini eger görsem ben hasta tudagında	3113/5
	Hâl-i siyehin dâne dil murğı görüp beñzer Zülfi anı bend itdi kaldı ebed agında	3113/6
200b	Başında herkesüñ bir dürlü sevdâ Kul olur ehl-i dil zîbâ cemale	3109/5
205b	Reh-i küyında aḫvâlüm niçe yıldur ki ‘arz itdüm ‘Aceb bu yâr-ı nâ-mihrüm dağı vâķıf degül hâle	3125/2
	İşitdüm naḫd-i cân ister metâ‘-ı büseye dilber Bu bâzâr degme kez girmez ele iy derdmend ele	3125/3
207b	‘İşk yolında yüri cân vir cüvân-mertlik budur ‘Âşıķam dir çok bulunur bakma sen her nâ-kese	3127/4
217a	Âteş-i âhum odından yanalı ‘arz u semâ Degme kes tâķat getürmez oldı tâb-ı Ka‘be‘ye	3102/2
225a	Didüm ki işigüñe Ka‘be dirler Didi ḫurbân gereksin didüm ârî	3442/4

- 226b Seng-i miñnetden meger yapmış ezel bennā-yı ‘ışk
Anuñ-içün dilde muhkem eylemişdür dāruñı 3447/4
- 236b Mecnūn düşüp vādīye ammā benüm gibi
Rüsvā olup olmadı bāzār ‘āşığı 3208/4
- 237a Suç-ısa çok sevdiğüm çokdur günāhum dir idüm
Ol kamer-ıtal‘at perī-ruhsarı görsem bir dağı 2481/4
- Yanar-ıdum şem‘-i hüsnine anuñ pervāneveş
Bir gice ol bezm-i pür envārı görsem bir dağı 2481/6
- 241b Keseyim kūh-ı gamı ‘ışkuñ-ıla şāyed ola
Nāmum iy Hüsrev ü Şīrīn dehenān kūhkeni 3450/3
- 244b Cihān için benüm diyü dutanlar gitdiler bir bir
Ferīdün Hüsrev ü Dārā Sikender ne ho Cem kaldı 3487/5
- 246b Bu gaflet mestliginden yā İlahī
Ecel gelmezden öñdin sen bizi ay 3484/5
- 247b Geldüince şāh-ı gam ayagina īşār için
Göz yaşından hāzır eyle tuñfe rāh-āverdümü 3491/4
- 249b Ne leṭāfet ma‘denisin bilmedüm gerçi velī
Bu kadar var sīnem içre cāna beñzetedüm seni 3479/5
- Derd hem-dem eşk-i çeşmüm olalı baña şarāb
Meclis-i gamda i dil biryāna beñzetedüm seni 3479/7
- Göñlümi yağmaya virdi san Muğaldur gözlerüñ
Dost iline hüküm iden hākana beñzetedüm seni 3479/8
- Eşk-i çeşmüm bir tarafından dūd-ı āhum bir taraf
İy göñül zencīr-ile arslana beñzetedüm seni 3479/10
- 254a Kızarsa āh u nālemden ‘aceb mi haddüñ iy dilber
Yalıñlandırmasa olmaz kaçan kim bād ese odi 3456/3
- Yañılıp bir haṭā-y-ıla raķībi añma şī‘ründe
Keder virür kaşāvetdür gider billāh o merdūdı 3456/6
- 254b Kametüñ çeng eyleyüp başuñdan eyle tārlar
Giceler tā şubh olınca iñle iy dil nā gibi 3458/2
- 255b Kūyına varsa yagar başa melāmet daşları
Döndürür mi yüz görüñ bu ‘āşığı-ı bī-bākini 3470/2
- Bahr-ı eşkümde cihān bir fülk olup āhum direk
Zevrağın mehden kılup günden anuñ külekini 3470/4

3) İsrail nüshasında olup yayında olmayan bentler (Dîvân-ı Muhibbî 1552)

262a İy tabîb-i dil n' için gözden bırakduñ beni sen
 Derd-ile bu yolda ölsün mi seni cāndan seven
 Yaş degül hūn-ı ciğerdür durmaz akan dīdeden
 Seyl-i eşkümden iñen gāfil salınmasun ki ben
 Bir gün ol serv-i hırāmānı şikār itsem gerek 3542/2

Kūyı içre bu gārîbi niçe bir görmezlene
 Būseyi cān naqđine virem diyüp durmazlana
 Āh u zār-ıla geçe hālüm benüm sormazlana
 Niçe bir pinhān olam ol bilüben bilmezlene
 Baş açup rāzum öñinde āşikār itsem gerek 3542/3